

Тема 5

Держава в системі макроекономічного регулювання. Фіскальна політика

Уряд не вирішує проблем, він їх фінансує.

(Рональд Рейган)

Репутація держави точніше всього визначається сумою, яку вона здатна отримати в борг.

(Уїнстон Черчілль)

1. Сукупний попит як предмет державного регулювання.
2. Фіскальна політика в ході економічного циклу.
3. Автоматичні стабілізатори.
4. Бюджетний дефіцит. Державний борг.

Література

1. Макконнелл К., Брю С. Экономикс. – Т. 1. – Гл. 14, 20.
2. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. – Гл. 28, § 2-8.
3. Семюелсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. – К., 1995. – Розд. 16 А, Б.
4. Мэнкью Н.Г. Макроекономіка. – М., 1994. – Гл. 16.
5. Дорнбуш Р., Фишер С. Макроекономіка. – М., 1997. – Гл. 3.4, 3.5.
6. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Опорний конспект лекцій. – К., 1997. – Тема 7.
7. Соболев В.М. Макроекономіка: Учебное пособие. – Харьков, 1997. – Гл. 4.3, 8.
8. Савченко А.Г., Пухтасвич Г.О., Тігюнко О.М. Макроекономіка. – К., 1999. – Гл. 7, 8.
9. Радіонова І.Ф. Макроекономіка та економічна політика. – К., 1996. – Розд. 1.2.
10. Макроекономіка / Под ред. Е.Б. Яковлевой. – СПб., 1997. – Гл. 5.
11. Гальперин В.М., Гребенников П.И., Леусский А.И., Тарасевич Л.С. Макроекономіка: Учебник. – 2-е изд. – СПб., 1997. – Гл. 11.1.
12. Райхлин Э. Основы экономической теории. Макроекономическая теория валового внутреннего продукта (кейнсианский подход). – М., 1997. – Гл. 5. – С. 165-209.
13. Курс экономической теории: Учебное пособие / Под ред. М.Н. Чепурина, Е.А. Киселевой. – Киров, 1995. – Гл. 17, 20, § 1; 4-е изд. – Киров, 2000. – Гл. 22, § 6, 7, 8, 9.
14. Меньшиков С.М. Новая экономика. Основы экономических знаний: Учебное пособие. – М., 1999. – Гл. 9.1.
15. Хейне П. Экономический образ мышления. – М., 1991. – Гл. 18, 19.
16. Львович С., Опарін В., Федосов В. Реформування фінансової моделі як основа макроекономічної стабілізації в Україні // Економіка України. – 2000. – № 10. – С. 22-26.
17. Мельник П. Деякі суперечності в розвитку податкової системи та шляхи їх подолання // Економіка України. – 2001. – № 7. – С. 16-21.

18. Schiller B. The Macroeconomy Today. Fourth Edition. – New York, 1989. – Chapter 10, 16.

Однією з головних особливостей кейнсіанської теорії є визнання стабілізуючої ролі держави в ринковій економіці. В попередній темі була зазначена ця її відмінність від класичної теорії. Державні закупівлі є складовою сукупного попиту, тож після аналізу двох перших складових – споживчих витрат і інвестицій – доцільно розглянути саме їх. В маніпулюванні державними витратами й системою оподаткування і полягає мистецтво фіскальної політики.

Для кращого засвоєння матеріалу бажано ознайомитися з темою "Фінансова система та фінансова політика держави", що вивчається в курсі політекономії (див. навчальний посібник з політекономії).

1. Сукупний попит як предмет державного регулювання

В наш час неможливо уявити економіку без державного втручання. Державний бюджет складається з доходів (левова частка яких утворюють податки) і видатків. Впливаючи на них, тобто проводячи певну бюджетно-податкову політику, уряд може сприяти зростанню сукупного попиту, а з ним і зростанню обсягу національного виробництва, рівня зайнятості.

Державні видатки (витрати) складаються із державних закупівель і трансфертних платежів. В даному випадку аналізується вплив державних закупівель. Саме вони є складовою сукупних витрат і обсягу національного виробництва.

Державні закупівлі розглядаються автономно від ВВП (на зразок інвестицій). При чому вважається, що їхнє зростання стало можливим не за рахунок зростання податкових надходжень, тобто рівень споживчих витрат залишається незмінним. В цьому разі державний бюджет буде рухатися в бік дефіциту.

Проаналізувати цю дію державних витрат можливо трьома відомими способами: табличним, графічним і аналітичним.

Припустимо, що уряд країни приймає рішення збільшити державні закупівлі на 20 млрд. – це сприятиме зростанню сукупного попиту.

Рівень рівноваги внаслідок цього зростає до $Y = 375$. Помітно, що це зростання відбулося також під впливом мультиплікатора

$$m_G = 50 / 20 = 2,5.$$

Мультиплікатор державних витрат за величиною дорівнює мультиплікатору інвестицій (оскільки з точки зору зростання сукупних витрат немає принципової різниці, які саме інвестиції – приватні або державні – були на початку):

Зміну стану рівноваги можна дослідити і графічно.

Алгебраїчний запис рівноваги являє собою макроекономічну тотожність

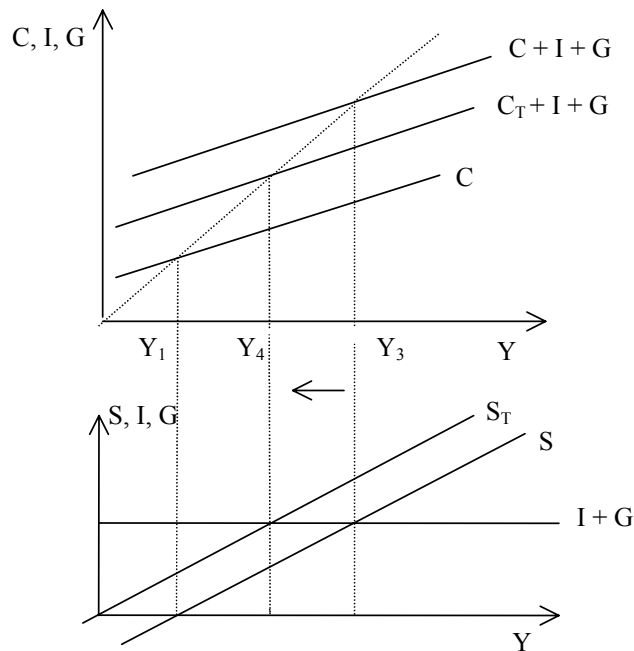
$$Y = C + I + G.$$

Аналогічно можна проаналізувати вплив оподаткування на сукупний попит.

N	Y = PI	T	DI	C _T	S _T	I	G	AE = C _T + I + G
12	200	50	150	190	-40	30	20	240
14	225	50	175	205	-30	30	20	255
16	250	50	200	220	-20	30	20	270
18	275	50	225	235	-10	30	20	285
20	300	50	250	250	0	30	20	300
22	325	50	275	265	10	30	20	315
24	350	50	300	280	20	30	20	330
26	375	50	325	295	30	30	20	345
28	400	50	350	310	40	30	20	360

Припустимо, уряд вводить єдиний особистий податок постійної величини – $T = 50$. Внаслідок цього зменшуються доходи кінцевого використання і відповідно – обсяги споживання і заощадження.

C_T і S_T – споживання і заощадження після сплати податків.

Збільшуючи податки, уряд сприяє зменшенню споживчих витрат і, як наслідок, зменшенню сукупного попиту і загального рівня доходу. Рівноважний обсяг національного виробництва через введення нового податку впаде до $Y = 300$.

Аналогічно дію оподаткування можна дослідити графічно.

Макроекономічна тотожність набуває вигляду

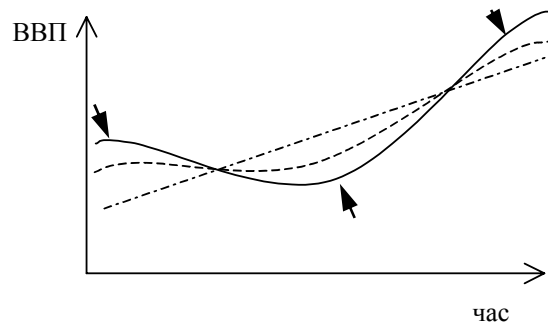
$$Y = C_T + I + G.$$

В разі зміни системи оподаткування також діє мультиплікатор. В нашому прикладі –

$$m_T = 75 / 50 = 1,5. \quad m_T = \frac{MPC}{MPS}.$$

За величиною податковий мультиплікатор буде менший за мультиплікатор державних витрат, оскільки зміна податків впливає на рівень сукупних витрат не прямо, а за рахунок зміни доходу кінцевого споживання й власне самого споживання.

Пропонується самостійно довести, що податковий мультиплікатор завжди на одиницю менший за мультиплікатор державних витрат.

Якщо зростання державних витрат співпадає за величиною із зростанням податків, то в цьому випадку діє мультиплікатор збалансованого бюджету. Теорема Хаавельмо стверджує, що він дорівнює одиниці, незалежно від величини граничної схильності до споживання. Тож за умов зміни податків і державних закупівель на одну величину, національний дохід зросте на таку саму величину.

2. Фіскальна політика в ході економічного циклу

Головним засобом стабілізації економіки, заходом, що дозволяє уникати спадів на зразок Великої депресії, Дж. Кейнс вбачав антициклічну політику держави – в першу чергу, фіскальну. За теорією Кейнса, саме уряд повинен забезпечувати стабілізацію економіки за рахунок заходів бюджетно-податкової або фіскальної (з лат. *fiscus* – скарбниця) політики.

Уряд здійснює фіскальну політику в ході економічного циклу.

- В період спаду уряд проводить стимулюючу (експансіоністську) фіскальну політику: збільшує державні витрати, зменшує податки. Негативним наслідком є рух в бік дефіциту бюджету.
- В період підйому уряд проводить стримуючу (рестриктивну) фіскальну політику: зменшує державні витрати, збільшує податки.

Наведені вище заходи мають ще назву дискреційної політики (з франц. *discrétionnaire* – "той, що залежить від власного погляду"). Фіскальна (дискреційна) політика разом із грошово-кредитною є важливою задачею уряду, що проводить макроекономічну політику. Головна її мета – протистояти економічним циклам.

Звісно, проведення фіскальної політики на практиці значно відрізняється від теоретичної моделі. Так, існують певні проблеми в її проведенні:

- незважаючи на чисельні економічні індикатори, достатньо важко визначити фазу циклу (для того, щоб проводити певну фіскальну політику);
- заходи фіскальної політики повинні затверджуватися на найвищому державному рівні (законодавчою владою) – на це витрачається багато часу;
- проходить певний проміжок часу між моментом, коли вживаються заходи фіскальної політики, і моментом, коли вони починають діяти;
- політики, які голосують за зміну податків і державних витрат, віддають перевагу стимулюючій політиці, бо їхнє бажання – бути переобраними.

3. Автоматичні стабілізатори

Серед численних переваг ринкової економіки, незважаючи на її природну нестабільність, слід назвати існування так званих автоматичних стабілізаторів. Це певні механізми самоорганізації і саморегулювання, що діють в ринковій економіці. Фактично вони починають працювати, коли в цьому виникає потреба, і діють саме в напрямку бажаних заходів відповідної фіскальної політики.

Одним з прикладів автоматичних стабілізаторів є прогресивна система оподаткування. Як відомо, подібна система абсолютно поширена в більшості країн. Завдяки їй забезпечується зростання податків під час економічного підйому

(оскільки зростають доходи населення) і їхнє зниження під час економічного спаду. Саме таким чином повинен діяти уряд в обох випадках. Чим значніша прогресія в оподаткуванні, тим суттєвіший вплив на обсяги національного виробництва воно здійснює.

Окрім системи прогресивного оподаткування, до автоматичних стабілізаторів зазвичай відносять державні трансферти (виплати по безробіттю), систему участі в прибутках тощо.

Наявність подібних стабілізуючих елементів ринкової економіки дала підставу деяким економістам наполягати на зменшенні втручання держави в економіку, особливо беручи до уваги проблеми проведення фінансової політики і можливість некомпетентних дій уряду. Хоча важко погодитися з достатністю дії автоматичних стабілізаторів. Незважаючи на їхню значну роль, цієї дії найчастіше виявляється замало для стабілізації економіки (за деякими підрахунками, в США вони на третину зменшують амплітуду коливань). Але уряд, що проводить фінансову політику, повинен в своїх розрахунках зважати і на їхню дію.

Економічна практика ХХ ст. дає можливість зробити висновок про необхідність зваженого підходу – врахування дії механізму саморегулювання і обережного дискреційного регулювання з боку уряду.

Серед основних елементів фінансової політики, таким чином, можна назвати такі:

- зміну ставок податків (якщо замало дії автоматичних стабілізаторів);
- проведення суспільних робіт (такі роботи були поширені ще за часів Великої депресії: на думку Рузвельта, це сприяло зниженню безробіття; зараз економічні спади зазвичай не такі тривалі, тому перевага віддається зниженню податків і заходам грошово-кредитної політики);
- додаткові витрати на соціальні цілі (із врахуванням їхньої дії, як автоматичних стабілізаторів, регулюється обсяг виплат по безробіттю, пенсій, допомоги найбільш вразливим).

4. Бюджетний дефіцит. Державний борг

Важливою характеристикою економіки країни є стан її держбюджету. Після Великої депресії ця проблема не виглядала занадто серйозною, особливо на тлі проблем економічного спаду й надмірного безробіття. Через поширення кейнсіанських рецептів, впровадження заходів стимулюючої фінансової політики дефіцит держбюджету став звичайним явищем в практиці країн з розвинутою ринковою економікою.

З часом нагромаджений державний борг перетворився з другорядної на першочергову макроекономічну проблему (хоча в історії і раніше були приклади значного державного боргу: скажімо, в США під час громадянської війни, або в

Великій Британії під час наполеонівських війн, коли борг англійського уряду в 2,5 рази перевищував національний доход країни).

Як відомо, зараз в економічній теорії поширені три точки зору на дефіцит бюджету.

- Стабільна економіка передбачає щорічне збалансування бюджету (хоча намагання врівноважити держбюджет може призводити не до стабілізації економіки, а навпаки до поглиблення коливань економічного циклу).
- Збалансування бюджету слід здійснювати на циклічній основі, тобто можливий дефіцитний бюджет під час спаду і профіцитний під час підйому. Хоча можуть виникнути проблеми через розбіжність у часі означених фаз економічного циклу.
- Потрібне збалансування економіки в цілому, а не лише фінансів.

Третя точка зору є доволі привабливою, але вона ставиться під сумнів за наявністю великого державного боргу. Проблема державного боргу посідає значне місце в країнах з перехідною економікою. Підтвердженням цього можна вважати фінансові кризи останніх років, в тому числі в Росії.

Згідно з законом України "Про державний бюджет на 2001 р.", граничний розмір державного зовнішнього боргу на 1 січня 2002 р. встановлений в сумі, еквівалентній 10.845.577,9 тис. дол., а граничний розмір внутрішнього боргу відповідно – 14.050.807,7 тис. грн. та в сумі 1.317.121,1 тис. дол. (як відомо, за структурою державний борг складається з внутрішнього (перед резидентами країни) і зовнішнього (перед нерезидентами)).

Для оцінки зовнішньої заборгованості використовують різні критерії. Порівнюють величину боргу, потреби його погашення і виплати відсотків з

Теорема Хаавельмо	Haavelmo theorem
Фіскальна (дискреційна) політика	Fiscal policy
Автоматичні стабілізатори	Automatic stabilizers
Дефіцит бюджету	Budget deficit
Профіцит, позитивне сальдо бюджету	Budget surplus
Державний борг	Public debt

величиною експорту, від якого залежать потенційні можливості кредитів. Межею небезпеки вважається перевищення суми боргу в порівнянні з експортом в 2 рази, підвищеної небезпеки – в 3 рази.

Загальновізнано, що борги краще віддавати вчасно або намагатися взагалі не брати. В 1993 році Росія заборгувала Паризькому клубу 33 мільярди доларів. За сім років вона сплатила 17 мільярдів і на початок 2001 року повинна була повернути ще більше 40 мільярдів.

Основні категорії

Питання для самоконтролю

1. В період економічного спаду уряд проводить стимулюючу фіскальну політику. Як залежить ефективність цієї політики від рівня зайнятості (покажіть графічно)?
2. Якщо уряд хоче боротися зі спадом за допомогою фіскальної політики, чи повинен він зменшувати податки тоді, коли з'явилися перші ознаки спаду, чи коли більшість переконана, що спад почався, чи коли про нього повідомлено офіційно?
3. Що, на думку кейнсіанців, сильніше впливає на економічну ситуацію при проведенні дискреційної фіскальної політики: зміна державних витрат чи податкові заходи? Чому?
4. Припустимо, що уряд хоче зменшити податки на 5 млрд. дол., щоб стимулювати економіку під час спаду. Чи має значення, які саме податки треба зменшувати: з населення чи з корпорацій? Чи торкнеться це зменшення податків з населення тільки осіб з низькими доходами, чи не тільки їх? Наскільки й для кого це важливо?
5. Якщо уряд зменшить витрати на будівництво і підтримання автомобільних шляхів на 5 млрд. дол. і одночасно збільшить на ту ж суму витрати на розвиток енергетики, то який вплив це матиме (якщо матиме) на рівень безробіття?
6. Чи існує зв'язок між бюджетним дефіцитом, обсягом готівкової грошової маси й інфляцією? Чи завжди вони взаємопов'язані?
7. Економічна рівновага в СРСР забезпечувалася головним чином тим, що низький рівень споживання населення компенсувався високим рівнем інвестицій виробничого призначення. Оцініть це з позицій короткострокового і довгострокового періодів. Наведіть аргументи.
8. В підручнику "Економікс" К.Р. Макконнелла і С. Брю наводиться такий логічний ряд проблем, які пов'язані з можливими наслідками великих бюджетних дефіцитів США: 1) дефіцити федерального уряду; 2) відносно високі ставки позичкового відсотка; 3) зниження внутрішніх інвестицій (ефект витіснення); 4) зростаючий закордонний попит на американські цінні папери; 5) зростаючий внутрішній борг; 6) зростаюча міжнародна цінність долара; 7) зниження експорту; 8) зростання імпорту; 9) зниження чистого експорту. Проаналізуйте цей логічний ряд і спробуйте скласти аналогічний для України.
9. Обміркуйте можливості використання фіскальної політики як стабілізуючого чинника за умов різних концепцій бюджетної політики: а) для бюджетної політики, метою якої є обов'язкове щорічне балансування бюджету; б) для бюджетної політики, за умов якої бюджет балансується в ході економічного циклу; в) для бюджетної політики, метою якої є стабілізація економіки в цілому, а не виключно бюджету.
10. Оцініть фіскальну політику, що проводилася урядом України протягом 90-х років, з точки зору відповідності теоретичній моделі (див. Мельник П. Деякі суперечності в розвитку податкової системи та шляхи їх подолання // Економіка України. – 2001. – № 7. – С. 16-21).

Задачі

1. Якщо уряд збільшує витрати на 50 млрд. крон, йому вдасться збільшити ВВП на 200 млрд. Чому дорівнює гранична схильність до споживання?

2. Функція заощадження $S = 0,2Y - 100$. Інвестиції дорівнюють 200 млрд. рупій, державні витрати – 150 млрд. Рівень ВВП за умов повної зайнятості – 2000 млрд. рупій. Який виникає розрив і чому він дорівнює?

3. Рівень ВВП за умов повної зайнятості – 800 млрд. манатів. Фактична функція заощадження $S = 0,25 Y - 60$, інвестиції дорівнюють 45 млрд., державні витрати – 80 млрд. Який виникає розрив за цих умов та чому він дорівнює?

4. Фактичний ВВП складає 2000 млн. ріалів, рівноважний ВВП – 2600 млн. Гранична схильність до заощадження – 0,5. Які зміни в бюджетно-податковій політиці повинні відбутися, щоб економічна система опинилася в стані макроекономічної рівноваги?

5. Рівноважний обсяг ВВП – 2600 млрд. юанів. Гранична схильність до споживання – 0,75. Уряд планує збільшити державні витрати на 200 млрд. юанів, але при цьому не змінювати рівень рівноважного обсягу ВВП. Як цього досягти?

6. Якщо уряд хоче підняти рівноважний рівень виробництва на 4 млрд. гульденів, то на яку величину слід скоротити податки, чи на яку величину треба збільшити державні витрати (гранична схильність до споживання – 0,8)?

7. В стані рівноваги обсяг виробництва дорівнює 1000 млн. динарів, обсяг споживання – 800 млн., інвестицій – 80 млн.

- Визначте величину державних витрат.
- В порівнянні з початковим станом інвестиції зросли на 50 млн. Знайдіть рівноважне споживання, інвестиції, державні витрати та обсяг виробництва, якщо відомо, що функція споживання не змінилася, а автономне споживання дорівнює 0.
- Потенційний обсяг виробництва дорівнює 1300 млн. На скільки ще повинні зрости державні витрати, щоб досягнути рівноважного виробництва за умов повної зайнятості?

8. Функція споживання має вигляд $C = C_0 + 0,75 DI$. Як зміниться рівноважний обсяг виробництва після введення податку на доходи приватних осіб в сумі 20 млрд. ескудо?

9. Функція споживання $C = 200 + 0,8 DI$. Уряд вирішив здійснити закупівлі воєнної техніки на 20 млрд. лір за рахунок збільшення податків. На яку суму повинні зрости надходження до бюджету, щоб рівноважний обсяг виробництва залишився незмінним? Поясніть.

10. Споживання домогосподарств визначається функцією $C = 100 + 0,8 DI$, інвестиції дорівнюють 50 млрд. дол., витрати держави на купівлю благ – 200 млрд. дол., трансфертні виплати з бюджету – 62,5 млрд. дол., а ставка податку на доходи

громадян – 0,25. Визначити рівноважне значення обсягу національного виробництва, стан державного бюджету.

11. Припустимо, що модель економіки характеризується такими даними: $C = 150 + 0,8 DI$; інвестиції – 100 млрд. марок, державні закупівлі товарів і послуг – 250 млрд. марок, трансфертні витрати – 50 млрд. марок, ставка податку – 0,2. Визначте обсяг рівноважного виробництва. Який в цих умовах стан держбюджету? Який би був стан держбюджету, якщо б державні витрати зросли до 322 млрд.? Який би був стан держбюджету, якщо б ставка податку зросла до 0,3?

12. Модель економіки країни характеризують такі дані:

$$C = 200 + 0,8 DI; DI = GDP - T; T = 400; G = 300; I = 200.$$

- Складіть таблицю, де наведені для $500 < GDP < 2500$: податки, доход кінцевого використання, споживчі витрати, заощадження, інвестиції, державні витрати, сукупні витрати.
- Намалюйте графіки споживчих витрат та сукупних витрат для економіки країни.
- Підрахуйте й покажіть на графіку рівноважний обсяг ВВП (GDP_E).
- Визначте мультиплікатор державних витрат та податковий мультиплікатор.
- Визначте новий рівноважний обсяг ВВП, якщо державні витрати збільшилися до 500 (*ceteris paribus*).
- Визначте новий рівноважний обсяг ВВП, якщо інвестиції збільшилися до 500 (*ceteris paribus*).
- Визначте новий рівноважний обсяг ВВП, якщо податки збільшилися до 500 (*ceteris paribus*).
- Визначте новий рівноважний обсяг ВВП, якщо податки збільшилися до 500, державні витрати збільшилися до 500 (*ceteris paribus*).
- Припустимо, що рівень ВВП за умов повної зайнятості складає 1600. Який в цьому випадку виникає розрив між сукупними витратами і обсягом ВВП за умовами повної зайнятості: інфляційний чи рецесійний? Розрахуйте обсяг цього розриву.

Показники	Роки							
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Зовнішній борг (млрд. дол.)	0,4	3,6	4,8	8,2	8,8	9,6	11,5	12,4
Внутрішній борг (млрд. грн.)	0,0	0,0	0,0	8,0	3,7	10,2	13,5	14,95
Внутрішній борг (млрд. дол.)	0,0	0,0	0,0	5,3	2,1	5,4	3,9	2,8
Разом (млрд. дол.)	0,4	3,6	4,8	13,5	10,9	15,0	15,4	15,2

- Визначте обсяг заощаджень за умов повної зайнятості. Які повинні бути державні витрати (за умовою незмінних податків і інвестицій), щоб досягти

Показники	1998	1999	2000
Доходи	28915,8	32876,4	48443,7
У тому числі:			
Податкові надходження	21848,3	25130,4	31342,2
Податки на доходи, прибуток і на збільшення ринкової вартості	9265,0	10786,9	14104,9
З них			
Податок на прибуток підприємств	5694,4	6352,5	7727,1
Прибутковий податок з громадян	3570,6	4434,4	6377,8
Платежі за використання природних ресурсів	1488,3	1456,3	1977,4
З них плата за землю	1114,9	1090,3	1376,7
Внутрішні податки на товари та послуги	9247,9	10762,5	12242,9
З них			
Податок на додану вартість	7460,1	8409,2	9437,7
Акцизний збір	1288,8	1787,6	2239,6
Неподаткові надходження	2596,8	3401,9	12010,0
Цільові фонди	4408,9	3907,6	5022,7
Видатки	31195,6	34820,9	47279,5
У тому числі			
Державне управління	1311,4	1486,2	3313,0
Правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави	1551,8	1674,5	2791,5
Соціально-культурні заходи	13094,2	13455,4	18947,3
Промисловість, енергетика та будівництво	3322,4	3444,6	3387,3
Сільське господарство	607,6	538,7	880,6
Транспорт	1739,0	2026,3	1852,4
Житлово-комунальне господарство	1403,7	1165,2	1087,6
Національна оборона	1418,6	1557,9	
Перевищення доходів над видатками	-2279,8	-1944,5	1164,2

повної зайнятості?

- Припустимо, що рівень ВВП за умовою повної зайнятості складає 2100. Який в цьому випадку виникає розрив між сукупними витратами і обсягом ВВП?
- Яку податкову політику (за умовою незмінних інвестицій та державних витрат) слід проводити уряду для забезпечення повної зайнятості в економіці?

Макроекономіка в дзеркалі української статистики

1. Прокоментуйте динаміку і структуру державного боргу України.
2. Проаналізуйте структуру державного бюджету України за наведеними в таблиці даними. (млн. грн.)

Газетні публікації кризь призму макроекономіки

"Це курйоз, але національне свято Франції – 14 липня, день взяття королівської фортеці та в'язниці Бастилії в 1789 році, – зобов'язане своїм народженням бюджетній кризі. Королівство Бурбонів завжди жило не за доходами, а за потребами. І це незважаючи на те, що як самі королі, так і їхні міністри були упевненими монетаристами.

Наприкінці XVIII століття у Франції були лише золоті, срібні та мідні монети на загальну суму в 2 мільярда срібних лієрів. Близько 650 мільйонів держава щорічно збирала у вигляді податків. Видатки майже на 100 мільйонів перевищували доходи. Королям доводилося діяти в умовах існування твердих грошей – ні про які девальвації вони і мріяти не могли.

Королі, звісно, мали можливість разом покінчити з боргами і фінансовими проблемами – перейти від карбування до друкування грошей. Але цей шлях викликав в ті роки лише жах. За вісімдесят років до подій, що описуються, шотландський фінансист Джон Ло вмовив французьку владу ввести паперові гроші. Але урядовці Франції, які нічим не стримувалися, тоді так розігнали друкарський верстат, що поставили країну на